

KOVÁCS SÁNDOR

# A NEVICKEI VÁRHEGY MAGYAR EMLÉKEI

Ungvártól tíz kilométernyire, az Ung völgyében, Ókemence (*Kamjanicja*) falu déli szélén, keletre letérve, az Ung hídján át az aszfaltút felvezet a szomszédos településről elnevezett nevickei várhoz. A középkori vár egy csodálatos kiszögélesen, 260 m-es magasságban igazi strázsaként tornyosul a völgy fölé. A még romos állapotában is lenyűgöző vár ép falai és maradványai mellett sétálva érzékelhetjük rendkívüli stratégiai helyzetét.

A vár területén a 2000-es évek elején Alekszandr Dzembasz, az Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE) docense, a Kárpátaljai Helytörténeti Múzeum tudományos főmunkatársa vezetésével a vár tanulmányozása, megóvása és hasznosítása terén programot dolgoztak ki. Több éven át, nyaranta nemzetközi önkéntes régészeti-kutató tábort szerveztek. A népszerű nemzetközi tábor munkájában az évek során összesen 28 ország több mint 4000 önkéntes fiatalja vett részt, köztük magyarországiak, amerikaiak és kanadaiak is. Először a bozóttal benőtt, szeméttel teleszórt, elhanyagolt vár területét kitakarították, majd Dzembasz vezetésével átfogó régészeti-feltárási kutatásokat végeztek. Munkájuknak köszönhetően a várrom területe ismét látogathatóvá vált, és a várról szerzett eddigi ismeretanyagunk nagyon sok új információval bővült. Az elmúlt években pedig a nevickei vár területén Volodimir Mojzsasz, az UNE kutató-archeológusa vezetésével végeztek régészeti feltárást, ezek eredményeinek kiemelése folyamatban van.

## SZEMELVÉNYEK A VÁR MÚLTJÁBÓL

Szeretnénk Nevicke várát és a környékéhez kapcsolódó magyar emlékeket az újabb kutatási eredmények szellemében bemutatni. A mai ismereteink alapján, az ungi ispánság eme vára már a 13. században (*de elképzelhető, hogy már a 12. században*) erősítette a királyi Magyarország keleti határait. Ebben a korban kőből épült egy palánkerőddel körülvett, kör alakú lakótorony. A legalább kétszintes, román kori donjon falvastagsága elérte a 2,8 m-t, belső átmérője pedig 5,5 m volt. Az előkerült tatár nyílhegyek arra utalnak, hogy a mai Kárpátalja területének – tudomásunk szerinti – első kővára valószínűleg a nagy tatárjárásnak esett áldozatul.

A dúlás után, az újabb tatárbetörésektől tartva, kedvező fekvése miatt a vár feltehetően újjáépült, és egyre inkább az ungi várispánság kulcsfontosságú erősségévé lépett elő. Az egri káptalan 1248 körüli okirata új-ungui várról vagy várispánságról (nem új-ungvári!) tett említést: „...*quandum terram Hozdu nomine decem aratris subiacentem in parochia Castris Unguy existentem...*”. Az 1263-as, ifjabb István király Ungi várbirtokokat tárgyaló, Panki Jakab ispánnak (*a ruszkai Dobó család őse*) szóló adománylevele, az 1265-ös (*castris nostri de Wngh*) és 1288-as (*castris nostri de Vngh*) oklevelek Ung váráról szólnak, és hozzátartoznak korábban az ungvári várhoz tartozó falvakat, földeket. Ez nem zárja ki az ungvári vár létezését, csupán igazolja, hogy Ungvár várának ebben az időben jóval kisebb jelentősége lehetett. 1279-ben IV. (Kun) László a nevickei birtokot és a várat Aba Amadéknak adományozta. Az Északkeleti Felvidék mindenható ura várát megerősítette, a románkori donjon helyett gótikus, négyszögletes bástyatorony épült. Az Abák zendülését a rozgonyi csatában a király megfékezte, de nemsokára megbocsátott nekik, és egyezség árán a vár is a kezükön maradhatott. 1317-ben azonban, amikor az Aba-fiak Petenye fia Péter ispánnal az oldalukon újra felláztak, a királyhű Mick ispán (*Mikcs Ákos*) csapataival legyőzte őket, heves harcok árán elfoglalta a várat, és a rebellis ifjakat lengyel földre űzte. A vár lerombolásáról nem szólnak irások, ennek a magyarázata az lehet, hogy a várat meghatározó stratégiai szerepe miatt kímélték meg.

Egy 1322-es királyi oklevél először nevezi az erőseget nevickei (*Neuichke*) várnak. Károly Róbert király a várat hűségjutalomként 1328-ban ideiglenesen, majd 1332-ben örökre Drugeth Jánosnak adományozta. I. Drugeth János halála után a nevickei várat legidősebb fia, Vilmos örökölte. Az utód nélkül meghalt Vilmos után a királyi házra visszazárt várat, 1343-ban Nagy Lajos király a másik két testvérnek adományozta. Az 1412-es, az 1427-es összeírások megerősítik Nevicke várának jelentőségét. Ezekben a Drugethek nevickei uradalomhoz tartozónak említi többek között Ungvárt oppidumként (*település, mezőváros*) és Szerednye részeit. A Drugethek két ága közül a gerényi viszonylag rövidéletű volt, kihalásuk után (1437) a nevickei vár a család másik, homonnai ágára szállt.

A 15. században, minden valószínűség szerint még a gerényi ág kihalása előtt, kezdődött meg a vár az akkori kor elvárásainak megfelelő átépítése. Ezt a lakótorony kényelmetlenségével szembeni komfortigények és a lőfegyverek elterjedésével megváltozott védelmi szempontok egyaránt kiváltották. Az építkezést nagyban felgyorsíthatta a kettős királykoronázás idején (*V. László és Ulászló, 1440*) a két pártra szakadt ország anarchiáját kihasználó

huszitavezéréből rabló oligarchává vált Jan Jiskra (*Giskra János*) az egész felvidéket fenyegető hatalmaskodása is. Jiskra ugyanis Albert király özvegye, Erzsébet és a megszületett gyermek V. László pártján állt, míg a Drugethek Ulászlót támogatták. Az 1451-es összeírás már Gerényt a homonnaiak által birtokolt nevickei vár tartozékaként említi. A Drugethek Nevicke várát igyekeztek minél jobban megerősíteni, felkészíteni egy lehetséges ostromra. Ennek következtében fokozatosan nyerte el végleges alakját.

A homonnai Drugethek a 16. század második felében két pártra szakadtak. II. Gáspár, a nevickei vár ura az erdélyi fejedelem oldalán állt, míg II. György Habsburg-párti lett. Az 1580-as években a királyi csapatok a nevickei várat elhódították II. György számára. Egyébként, 1595-ben II. Gáspár több kihágásáért hűtlenségi bélyeget kapott, és javait elvesztette. A Nevickei birtokló II. György halála után, özvegye két gyermekével továbbra is a nevickei várban élt. Rövidesen egy másik Erdély-párti rokon, Drugeth Bálint vette ostrom alá a várat. György özvegye gyermekeivel Lengyelországba menekült, majd fia, III. György 1602-ben visszahódította a várat. 1619-ben Bethlen Gábor csapatai vették be, és a Drugethek csak a fejedelem halála után szerezték vissza. 1644-ben pedig I. Rákóczi György erdélyi fejedelem legyőzve a Ferdinánd oldalán harcoló X. Drugeth Jánost, elfoglalta a várat. Félve attól, hogy a császáriak később felhasználják a vele folytatott háborúban, leromboltatta.

## A LEGENDÁK VILÁGÁBAN

Igaz, a nép ajkán élő, a nevickei vár borostyánjáról (*repekény*) szóló legenda a vár pusztulását másképp regéli el. Csakúgy mint a mondáknál már lenni szokott, ennek is több változata forog közszájon. Érdekes, hogy a nagyurak létező személyek neveit viselik, míg a főhős leány neve az egyik változatban Judit, a másikban Krisztina, a harmadikban pedig Eszter. Idézzük fel Redvicz (*Redwitz*) Sándor báró változatát, amely az Ung című lap 1899. augusztus 27-i számában jelent meg:

*„Upor a neviczkei várúr nejének elvesztése után búskomoran él várában leányával, Eszterrel. A vendégek tiszteletére rendezett vígságok és hetekig tartó vadászatok zaja megszűnt. Upor zárkózott és mogorva lett, leánya sem tudja felvidítani s Eszter egyedül vak dajkájára utalva, szomorúan tölti napjait a márványos termekben. Csak midőn magányos sétáinak egyikén a százados tölgyekkel szegélyezett Kőtőlő patak mentén a daliás termetű Lóránttal – atyja*

*ifjú vadászával – találkozzék, éled fel benne egy ismeretlen érzelem, mely szívét megremegteti s abban a boldog szerelem reményét ébreszti fel.*

*Csakhogy más sors volt megírva Eszternek!*

*Megjelenik az ősz Gara herczeg, ki évek óta komor vendége volt a várnak s Uportól Esztert követeli. Upor egykor Gara fiától szerette el szépséges jegyesét, amiért az ifjú Gara herczeg választott arája utáni bánatában – elhal; s azért az ősz apa bosszút esküszik Upor ellen. Utóbbi Garát kibékítendő, megfogadja, hogyha leánya lesz, azt 16 éves korában Garának adja.*

*Az idő eljött, Gara fellépett és követeli áldozatát. Az elkeseredett apa ellentmond, a bosszúért szomjuhozó Gara azonban erővel ragadja ki Esztert szobájából s mielőtt az ellentállhatott volna, a dühöngő rabló már a bástya tetején terem s onnan prédájával együtt a szörnyű mélységbe vetette magát. Upor szeméből kicsordul a könnyár, a borzalmas fájdalom szívét üti meg s holtan rogy a bástya kövezetére.*

*A rettenetes vérbosszú által megszentégtelenített várat egy év múlva az Isten-nyila gyűjtja fel s a tűz hamar rombadönti Upor szép kastélyát. Azóta a szél rég elkapkodta az utolsó hamu perjét is a szürke falak között, de Eszternek ártatlan véréből örökzöld repkény nőtt ki s ma is ott diszlik a meredekség fölött az Ung felé néző oldalon.”*

## SÉTA A ROMOK KÖZÖTT

A várhegyen, a fák között az egykori külső erődrendszer vonalát felezhetjük fel. Ez egy paticsfalú védmű (*paliszád*), azaz embermagasságot meghaladó oszlopok vesszővel befert rekeszkerítése vályogagyaggal mindkét oldalról betapasztva. Az agyagfalat belülről kb. félméteres földtöltéssel erősítették meg, ami egyben a védők harcállását képezte, kívülről pedig árok nehezítette az ostromlók dolgát. Ezen a kb. 0,7 ha-nyi területen éltek a várat kiszolgáló kézművesek. Egyébként a kutatók feltételezik, hogy a várhegy alatt, az Ung felől még egy védvonal húzódott.

Az északnyugati oldal meredek sziklafala védelmi szempontból megbízható volt. A föld-fa erődvonalon belül jól kivehető a várfalat három oldalról körbefutó vizesárok. A vizesárok feltöltését a közeli hegyek forrásai és az összegyűjtött csapadék tárolói biztosították. A közlekedő edények fizikáját már a 15. században felismerve, a vizet fából készült, földalatti titkos vezetéken juttatták el az árokba.

A vizes árok mentén elhaladva láthatjuk a külső várfalat és az azokból kiemelkedő bástyákat, majd szemközt feltűnik a várfal vonalától különváló,

hatszög alaprajzú barbakán (*előretolt kapuerőd, külső kapubástya*). A 15. században épült barbakán, a terepszint kiegyenlítése miatt a szakadék felől háromszintes, a belső várudvar felől pedig egyemeletes. A kapubástyát a belső várral 35 m-es, emeletes folyosógaléria kötötte össze, melynek tetőzete a barbakán tetejével volt egy szintben. Dzembasz kutató szerint, tövében a vizes árkon át gerendapadozat vezetett a felvonóhídhhoz. A felvonóhíd a sziklába vájt lyukakba helyezett cölöpökre támaszkodott, és nem csörlős megoldású volt, hanem a gémeskút elvén alapuló ellensúllyal működött. A kapu a külső várba vezetett. A közelmúltban a várról 3D-s animációt készítő kutatók véleménye azonban ettől eltér. Elképzelésük alapján, nem volt felvonóhíd, hanem a várkapu a barbakán szakadék széle felőli oldalán a második szinten volt. Ehhez egy szerpentinszerű, alátámasztott rámpa vezetett. Tudni vélik, hogy a vizesárok külső oldalán látható kőpillér maradványok a rámpa alátámasztó oszlopainak romjaiból az 1960-as évekbeli restauráláskor lettek rekonstruálva. Érdekes feltételezés, mivel egy ilyen alkotás jócskán megnehezíthette a vár szükségleteinek biztosítására szolgáló lovas szekerekkel való közlekedést.

A szabálytalan ellipszis alaprajzú várfalat a kapubástya mellett északról és délről egy-egy félköríves bástya, keletről pedig egy szögletes bástya (ék alakú) is erősítette. A belső vár helyenként a 6 m-es magasságot is meghaladó külső, masszív kőfalai arra utalnak, hogy valaha ez lehetett a vár külső védelmi rendszere, és a mai külső várfal csak később épült meg. A várfalakon több helyen fordított kulcslyuk alakú lőréseket láthatunk. A belső várba két kapun át lehetett bejutni. A közel 400 m<sup>2</sup>-es zárt udvar köré épült 31 helyiséggel rendelkező palota területe kb. 1000 m<sup>2</sup>. Egyébként a vár a galériával és a kapubástyával együtt számítva 41 helyiségből állt, melyek teljes alapterülete kb. 1500 m<sup>2</sup>-t tett ki. A helyenként helyreállított falak között találjuk a 17. század első felében megásott kút és két kandalló maradványait. A kút mellett láthatjuk a 13. századi kör alakú és a 14. század eleji négyszögletes donjon alapjainak maradványait. Utóbbi nem azonos a belső udvar falához csatlakozó és a vár jelképévé vált, ma is álló donjonnal.

## A VÁRHEGYI PARK ARANYKORA

A lerombolás utáni évszázadok folyamán a várrom és környéke elhagyottá vált. Igazi változás 1872–73-ban következett be, amikor Rónay Antal főerdőtanácsos igazgatta az ungvári erdőhivatalt. A várromot az ungváriak számára igazi kirándulóhellyé szeretették volna varázsolni, ezért elhatározták

a környezet kicsinosítását. A várhegy parkosítása, új növények, virágok telepítése, az utak rendbe tétele, a várkert dekorálása elsősorban Cornides György főerdész érdeme. A munkálatok megvalósítása, a növényzet többéves gondos ápolása, a karbantartás pedig Firnstahl József fő erdőőr munkáját dicséri.

1879-ben a nevickei *vár környéke fejlődésének újabb állomásához érkezett*. Erről az *Erdészeti Lapok* 1879. decemberi *Közlönyéből* értesülünk: „Ungvár, július 25.

*Ungváron a kincstári főerdőhivatal tisztikara, a Felséges királyi pár ezüsti lakodalma ünnepét megörökítendő – az Orsz. Erdészeti Egyesület titkári hivatala által a lapok útján közzétett felhívás folytán, ez évi áprilho 24-én az ó-kemencei gerebhez kirándult, és ott az uradalom különböző tájairól szerzett különféle fanemekből két helyen emlékültetvényt telepített.*

*Egyik helyül kiszemeltetett a gereb tájéka, jelesül a gerebőből és az országut közti térség, melyen az országúut mentén egy oldalról, és az országuttól a gerebőri lakhoz vezető uton két oldalt – összesen 83 db. 5–6 éves kocsanos tölgyfából álló fasorok ültetettek. [...]*

*Második helyül kiválasztott a gereb közelében felemelkedő várdomb mögötti tér, ahol a gereb tájáról a várba, és innen a várdomb folytatását képező hegygerincz mentén az erdőségbe vezető szekérutak összeérnek; az egyik ut 29 db. 2 éves veres fenyő, a másik 14 db. 4 éves jegenye, és ugyanannyi 5 éves luczfenyőből álló fasorokkal foglaltatott be, az utak által képezett sarok, 3 db. 5 éves sima fenyő (*Pinus strobus*), 3 db. 3 éves erdei fenyő, 6 db. 5 éves hárs, 3 db. 5 éves szil, 16 db. 6 éves bükk és 11 db. 6 éves kőrisfából álló csoporttal diszítettett.*

*Az ültetés, melyet a kincstári tisztviselőkön kívül, az ungvári értelmiség e czélből kirándult néhány tagja, az érdemesebb kincst. erdőőrök, és a közelfekvő községek elöljárói teljesítettek, – Ruttner Antal m. k. főerdőmester által tartott alkalmi beszéddel vétetett foganatba; hogy pedig a magasztos ünnepély emléke annál maradandóbban örökíttessék meg, a várrom egyik kimagasló falán egy 2 m. hosszú, és 1 m. magas vastábla illesztetett fel, melyen domború írással következő, Z. J. ungvári gymn. tanár által szerkesztett emlékirat foglaltatik:*

**1879. áprilho 24.**

**Lenn, hol a víz árja zúgva hull alább,  
És közelebb az éghez, e rom oldalán,  
Hol előbb vad szedres s cserje vert tanyát,  
Uj faültetéssel lón szebb e magány:  
A s z á z a d n e g y e d n e k örömmünepén**

**A királyi pár mit együtt éle át;  
Kik alatt feléledt a muló remény,  
S a szabadság lakja újra e hazát.  
A jobbágyi hűség ülteté e fát,  
Hogy míg terebélyét nyújtja szerteszét,  
Élte a jövőnek áldva adja át  
Első Ferencz József s Erzsébet nevét !**

*Ezen táblát viselő várfokhoz, a jelen alkalomra a gerebtől a várba vezetett és a Felsőges királyi pár után elnevezett két ösvényen eljuthatni; ez által a vidék legkedveltebb kirándulási helyéül tekinthető vár, jövőre nézve annál nagyobb vonzerővel fog birni a közönségre nézve, és az ünnepély emléke hagyományilag átszállani a későbbi korra.”*

Az emléktáblát a külső várfal vonalától különváló, hatszög alaprajzú barbakán falára erősítették. Úgy tervezték, hogy ez csupán egy ideiglenes tábla, amit idővel egy maradandóbbra fognak cserélni. A cikkben szereplő Z. J. monogram Zolcsák János ungvári gimnáziumi tanárt jelöli. Ekkor rendezték a váromhoz felvezető két ösvényt is, amelyeket jóval később, 1925. június 28-i számában a *Határszéli Ujság* egy visszaemlékezésben írt le: „...az erdő aljáról igen mérsékelt emelkedéssel 8-10 percnyi lassu



*Képeslap 1913-ból*

menetelés után egy kis pihenőhöz érkezünk; az itteni ülőhelyek egy szikla alatt vannak elhelyezve, innét a gyalogút kétfelé ágazik, a befelé vezetőnek, a jelző vastábla szerint a neve Ferencz József-, a jobbfelé menőnek pedig Erzsébet-ösvény a neve. Bármelyik ösvényen elindulva, kényelmes séta után 15–20 perc alatt fölérünk a hegyre, amelyen a várrom, annak gyönyörű parkja, három szaletlije, és vízvezetékekkel ellátott szökőkútja valóban meglepő látványt nyújt. A gondosan kezelt élősvénykerítéssel elkülönített parkszerű ültetvény sok nemes rózsatővel, hostanziával, georginával és sok-sokféle virággal van diszesítve. [...]

Az ezüstlakodalom alkalmából történt faültetvények a gondosan elkerített helyen faragott kőbe foglalt „Erzsébet királyné fái“ felirású emléktábla őrzi.”

Wagner Károly (1830–1879), a magyar erdészeti szaknyelv és szakirodalom megteremtőjének halála újabb inspirációt adott a nevickei erdészeknek. Az elhunyt vezető erdészeti szakember emlékére a park déli részén fekete márványobeliszket állítottak. Wagner az ungvári erdészek tiszteletét azért is megérdemelte, mivel az ország vezető erdészeként támogatta a nevickei *várrom felújítását* és környékének parkosítását. Az emlékkövön a következő felirat volt olvasható:

**WAGNER KÁROLY,  
M. KIR. FŐERDŐTANÁCSOS, AZ ORSZÁGOS  
ERDÉSZETI IRODALOM EGYIK ALAPÍTÓJÁNAK  
EMLÉKÉRE  
EMELTE A HONFIUI HÁLA 1880-BAN.**

A vár falán ugyanebben az évben avatták fel a király iránti hódolat emléktábláját:

**Augusztus 18., 1880.**  
**Hűség a hon és felség iránt**  
**És kartársi szeretet**  
**Van hivatva egyesíteni**  
**Testület és nemzetet.**  
**E jelszónak tanuiként**  
**Évről-évre itt leszünk**  
**E romok közt ünnepelni**  
**Hódolati ünnepünk.**  
*Az ungvári kincstári uradalom*  
*tisztikara.*

A várrom falán 1903-ban újabb emléktábla jelent meg, amelynek szövege önmagáért beszél:

**Az ungvári agyagipariskola növendékei  
a mai nap emlékére állították fel  
ezt a kis emlékművet 1903. június 7.-én**

*A Határszéli Ujság* fentebb idézett visszaemlékezéséből elképzelhetjük a várhegy idilli hangulatát: „A gondozott kavicsos sétauton elhaladva, a szökőkút mellett, melynek vize a kisebb halakkal bővelkedő medencébe esik, jobbra és balra szép izléssel épített szaletli mellett eljutunk a várromokhoz vezető, tölgyfából épült hidhoz. [...]

*Egy fordulón – ahol még a régi vár falfestéséből néhány élénk szín látható – elhaladva, egy teljesen biztos lépcsőn feljuthatunk az őrtorony fokára, ahol magas árbocon a magyar nemzeti zászlót lengeti az alkony gyöngye szellője... [...]*

*A vár udvarába belépve, szinte megütközéssel látjuk, hogy a vár udvara egy valóságos deszkázott táncterem, a széleken kényelmes asztalok és ülőhelyek sokaságával, a várrom falára az esti kivilágításra állandóan elhelyezett lécezés, rajta világító poharak sokaságával „Éljen a haza, éljen a király” felirással. Hivatásuk, hogy a lámpák száza a tánchelyiséget a bekövetkező sötétségben megvilágítsák.”*

Az erdészek kezdeményezését a 19–20. század fordulóján Ungvár városa is felkarolta, a nevickei várat és a környékét üdülő- és kirándulóhellyé nyilvánították, sokat fáradoztak a vár helyreállításán. Ebből az időből származnak a romokon végzett, ma is jól kivehető állagmegőrzési beavatkozások. A korabeli képek tanúsítják, hogy nem csak a vár zárt helyisége, hanem a várudvar is szépen rendben volt tartva, minden a látogatók és a különböző multságok résztvevőinek kényelmét szolgálta. Nevicke, a közkedvelt üdülőövezet fogalommá vált. Nem véletlen, hogy a város és a környék egyszerű népe 1899-ben a vár alatt ünnepelték meg az első május elsejét. Ennek emlékét őrzi a várhegy alatti mezőn szovjet időben állított emlékkő.

## A PARK HANYATLÁSA

A Nagy Háború idején az emlékhelyet szinte teljesen tönkre tették. A várrom területén uralkodott állapotokról több lap megütközéssel számolt be. Lássuk a *Határszéli Ujság* már idézett számát: „Az egész világot megrázkód-tató 5 éves világháboruban elpusztult a neviczkei várban létesített minden

legkisebb tárgy. A rabló rombolásban azok a községek, amelyek a várat magukénak vallják, amint azt előzőleg említettük, nevezetesen: Neviczke, Ráhoncza és Ókemencze lakosai versengve vettek részt; elpusztították az eső ellen menedéket nyújtott három szaletlit, az őrtorony szobáját, a Wagner-emléket, az összes emléktáblákat, a szökőkutat vízvezetékével és betonmedencével, az ezüstlakodalmi emlékfákat, az őrtorony bádofedelét és vaskorlátjait, az összes lépcsőket, a bejáró nagy tölgyfahidat, az őrtoronyban őrzött többszáz – kivilágításhoz használt – lámpát, az összes finom zászlókat, kertészeti eszközöket és dacára annak, hogy mindenkinek tudomása volt arról, hogy hol keresendők a véghez vitt rablók és rombolók, senki a megtorló lépéseket nem tette meg.”

Trianon után az új csehszlovák hatalomnak nem volt fontos az oly sok munkával létrehozott, kicsinosított emlék helyreállítása, megtartása. 1923-ban a várat átadták az ungvári turistaklubnak. Ugyan 1924-ben a turistaklub állami támogatással némi felújítást végzett a romokon, átfedték a donjont és a déli félkör alakú bástyát. A donjonban még egy kis kápolnát is kialakítottak, de a várrom és környékének egykorvolt varázslatos idilljét nem támasztották fel.

## AZ ANYAORSZÁGHOZ TÖRTÉNT VISSZATÉRÉS UTÁN

1939. június 29-én a nevickei vár belső udvarának falán az örökös ungi főispán tiszteletére emléktáblát avattak fel. Az avatóünnepséget nagyszámú közönség jelenlétében tartották meg. Az eseményről az MTI tudósított: „Bercsényi Miklós híres nevickei várának falán, díszes külsőségek között, emléktáblát lepleztek le annak emlékeztére, hogy az elszakított északkeleti Felvidék visszatért az anyaországhoz. Nemcsak a szomszédos Ungvárról, de Budapestről is igen sok turista érkezett Nevickére. Dr. Lukács Géza, a Magyar Turista Egyesület ungvári csoportjának elnöke, ismertette a nevickei vár történetét, majd Vörös Tihamér országos alelnök ünnepi beszéde után megtörtént az emléktábla leplezése.”

A *Turisták Lapja* 1939/8. számában pedig részletesen beszámolt az avatásról:

„Vörös Tihamér központi alelnök ünnepi beszédében a turistaság jelentőségét, közérdekű működését és a turistaságnak és az erdészetnek a természetvédelem és a természetszeretet fejlesztése érdekében végzett és végzendő együttes hasznos munkásságának szükségességét vázolván, – a takarólepel lehullása közben a Magyar Turista Egyesület nevében átadta az emléktáblát a m. kir. erdőkinestárnak.



*Az MTE által felavatott emléktábla Vörös Tihamér felvételén a Turisták Lapja 1939/8. számában*

*A tábla szövege a következő:*

**„Nevickevár alapításának ideje ismeretlen.  
Valószínűleg a tatárjárás után épült és királyi vár volt.  
Róbert Károly 1312-ben Drugeth Jánosnak,  
Rudolf király 1580-ban Drugeth Györgynek adományozta.  
I. Rákóczi György erdélyi fejedelem 1644-ben elfoglalta és lerombolta.  
A Drugeth-család fiágának kihaltával (1684)  
leányágon Bercsényi Miklósé lett.  
1711 óta a kincstár tulajdona.  
Ezt az emléktáblát II. Rákóczi Ferenc hűséges vezérének,  
Gróf Bercsényi Miklósnak emlékezetére,  
az elszakított északkeleti Felvidék visszatérésének**

## esztendejében emelte a Magyar Turista Egyesület.”

*Ezután Sáránszky Pál, a MTE csepeli Osztályának ügyvezető elnöke a szívekben mély hatást kiváltó szavak kíséretében adta át az Osztály ajándékát, egy szép országcímeres zászlót a vár urának, az erdőkincstár képviselőjének, hogy e zászló lobogása emlékeztesse a vár alatt haladókat a magyar turista áldozatkész hazafiasságára. – Úgy az emléktáblát, mint a zászlót szép szavak kíséretében Mocsáry Béla főerdőtanácsos vette át az erdőkincstár nevében.”*

Sajnos, mára ez az emléktábla sem maradt meg, valószínűleg a szovjethatalom pusztításának esett áldozatul. Alekszandr Dzemdasz személyes közléséből tudjuk, hogy csapatuk a feltárások során megtalálta ennek az emléktáblának egyes, apróbb darabjait.

Szomorúan konstatálhatjuk, hogy a nevicsei vár falán egyetlen magyar emléktábla sem maradt fenn az utókor számára.

## A SZOVJET KORSZAKBAN ÉS MA

1958-ban az egykori Wágner-park területén megkezdődött egy pionírtábor (*üttörőtábor; gyermeküdülő*) építése. Azonban ebben az időben alakult meg a Komszomol (*kommunista ifjúsági szervezet*) által működtetett Szputnyik Nemzetközi Ifjúsági Utazási Iroda. Ezért az eredeti tervekét megváltoztatva, ezen a helyen Verhovina néven nemzetközi ifjúsági tábort alakítottak ki. A tábor területén igyekeztek az egykori szépen kiépített park maradványait rendbe hozni, még a szökőkút is működött. Az 1960–70-es évek fordulóján pedig a vár romjain lemergi (*Ivivi*) restaurátorok némi konzervációs munkálatokat végeztek.

A 160 ágas, emeletes főépületben és mellette, a hegyoldalban felépült 20 hatszemélyes bungalóban a szovjet ifjúság kivételezett tagjai mellett a „testvéri” szocialista országok, néha-néha pedig a nyugati kapitalista országok fiataljait látták vendégül. Az első turistacsoportok 1962. június 26-án költöztek be a táborba. A Verhovinában a szovjet birodalom végnapjait megelőzően is pezsgő tábori élet folyt. Fennállásának 45 éve alatt közel 480 ezer fiatal számára nyújtott felejthetetlen élményt.

A rendszerváltással a szovjet idegenforgalmi rendszer is darabjaira hullott, így a nevicsei ifjúsági tábor is a tulajdonlasi perpatvarok áldozata lett. Hosszas vajúdas után, végül 2013-ban egy új tulajdonos hozzájárított a szállodaépület átépítéséhez, és egy modern üdülő létrehozásához. Ez azonban még nem fejeződött be.



*Az egykori Verhovina tábor főépülete*

2011-ben az Ungvári Állami Erdőgazdaság és a magyar Országos Erdészeti Egyesület ukrán és magyar erdészek valamint politikai személyiségek részvételével Wagner Károlynak emlékkövet állítottak. Az ókemencei kőbányából származó háromtonnás kötömbön egy 100x60 cm-es, csiszolt bazalttábla két nyelven hirdeti a neves erdész nagyságát. És az az emlékjel talán egy kicsit a nevickei vár környékének egykorvolt gazdag, a magyar történelem szerves részét képező örökség előtt is tiszteleg.

2018-ban döntöttek a vár restaurálásáról. Állami költségvetésből először a két torony felújítását vették tervbe. Ez magába foglalja a tetőzet, a falak, a nyílászárók, az erkélyek műemlékvédelmi szempontok szerinti, szakszerű rendbehozatalát. A munkálatok a 2020-as járványos időszak ellenére sem álltak le. Reméljük, vidékünk eme nagyon értékes, de felettébb titokzatos építészeti emléke hamarosan szép külsőt öltve, tartalommal megtöltött belső terek kialakításával áll majd a látogatók rendelkezésére.

*Az archív képeslapok a szerző gyűjteményéből származnak, a fénykép-felvételeket a szerző készítette.*